

(B) برخه: د خاوری برخی یا اجزاوي

دوهم لوست: د خاوری منرالي یا معدني مواد

اصطلاح گانی

شگه Sand

سیلت Silt

کلی Clay

د خاوری مثلث Triangle

تلور مخیز Tetrahedron

اته مخیز جسم Octahedron

مکعب شکل Cube

دولس مخیز شکل Dodecahedron

د خاوری د منزالونو کیمیاوی ترکیب او تشکیل د هر یو منزال د جورونکی له پلوه متفاوت وي.

د شگی ذرات په خپل منح کي زياته فاصله او ساحه لري. دا حالت ددي سبب کېږي ترڅو چي د خاوری ذرات په او بو کي په چېکۍ سره له لاسه ورکول شي او د دي سبب کېږي ترڅو چي د شگی ذرات (particles) په خپل منح کي سراً ترلي او پيوستون (bond) پيدا کري.

سیلت نسبتاً کوچني ذرات دي چي په خپل منح کي یو سلسله تراو یا باندونه منحته راوردلي شي. هر څومره چي دا تراو یا باندونه په آسانی سره ماتيرې (تجزیه کېږي) او او به په خپل ځان کي د اوږدي مودي لپاره ساتلي نه شي.

کلى په نسيبي توګه دير کوچني ذرات دي چي د هغې کیمیاوی ترکیب یا جورښت د دي سبب کېږي ترڅو چي د سیلت ذرات پيوند یا باندونه د او بو په وړاندې دير قوي وي او همدارنګه په خپل منح کي یو د بل په وړاندې رامنحته کري. دا باندوه دومره قوي وي ترڅو چي او به په خپل ځای کي د اوږدي مودي لپاره ساتي او د هغې له تيریدنې څخه مخنيوی کوي.

منرالونه يا معدني مواد (Minerals) د يوه علت په اساس سورى يا ماتيرى، چي هغه علت عبارت دى له او بو څخه.

شگلن معدني يا منرالي مواد له هغو تجزيه شوو کوچنيو تيګو نه عبارت دي چي د پرلپسي باران د وريدو په وجه له سوليدو څخه بالاخره کوچني تيګي (rock) رامنځته شوي دي. دا منرالونه يا معدني مواد په تدریج سره کوچني کيري ترڅو چي د شگو شکل د ټان لپاره غوره کړي. د شگي اندازه له غشي شگي څخه تر ډيري کوچني شگي پوري او تقریباً تر د سیلات اندازې پوري دوام لري.

سیلاتي معدني يا منرالي (Silt minerals) مواد هم لکه د شگو غوندي د او بو پواسطه ماتيرى (تجزيه کيري). تر ډيري ټایه سیلات د کوچنيو تيګو غوندي نه پيل کيري، بلکي د سیلات په شان پيل کوي. د سیلات ذرات د باران او نورو ايونو د ضایع کيدو په نتیجه کي تجزيه کيري. ايونونه لکه المونيم او اوسينه له یوي ذري څخه بلی ذري ته د او بو د جريان پواسطه حرکت کوي. هر کله چي آيون حرکت کوي، پس دا حرکت ددي سبب کيري چي منرالونه مات شي.

کلى (Clay) نسبت سیلات او شگي ته ډير زيات ماتيرى (تجزيه کيري). کلى په ډيري اسانۍ سره ماتيرى دا ټکه چي د هغه جورونکي ډيري قوي باندونه له او بو سره لري. په هغه صورت کي چي او به له منرالونو څخه حرکت کوي، پس منزال ماتيرى يا تجزيه کيري .

معدني يا منرالي مواد په لاندي مختلفو شکلونو سره شتون لري. د معدني يا منرالي موادو عمومي شکلونه په لاندي توګه دي:

مثلث Triangle A.

خلور مخیز Tetrahedron B.

اته مخیز Octahedron C.

مکعب Cube D.

دولس مخیز Dodecahedron E.

د معدني يا منرالي موادو رنگونه چي د سترګو پواسطه بنکاره ليدل کيرزي چي له یوه موقعیت څخه تر بل موقعیت پوري توپیر کوي. د طبیعي منرالونو رنگ نسبتاً عین شی وي، لیکن:

د منرال رنگ (Mineral color) کوم چي تاسي د سترګو پواسطه کتلی شی هغه رنگ دی چي په خاوره کي د عضوي موادو عمر او نورو بيانونکي دی.

د سري خاوری منرالونه (Red soil minerals) دير زاره او اكسیده (oxidize) شوي وي.

تياره منرالونه (Dark minerals) په عمده توګه هغه منرالونه دي چي د زياتي اندازې عضوي موادو لرونکي وي.

د هر یوه منرال رنگ د هغې د خاوری له رنگ پوري مربوطيري.
د طبیعي خاورو رنگونه په عمومي توګه خاکستري وي.

يوازنی لاره چي په هغې کي د خاوری طبیعي رنگ پیدا کيرزي له هغې خاوری نه عبارت دی چي په ضعيفه توګه يې نم ويستل شوي وي. داسي خاوری د غير عضوي موادو، لکه اوسيپني او المونيم لرونکي وي.

بیا کتنه / خلاصه(لنديز)

- .1. د منرالونو دري مختلف شکلونه لست کړئ.
- .2. د خاوری د منرالونو طبیعی رنګ څه دی؟
- .3. کوم یو منرال قوي پیوند یا بانډ تشکيلوي؟
- .4. کوم یو منرال ضعيفه پیوند یا بانډ (bonds) تشکيلوي؟
- .5. کوم یو منرال نسبتاً منځنۍ بانډ ساتي؟
- .6. د منرالونو د ماتیدنې اصلې دليل څه دی؟
- .7. په څه ډول سره هر یو منرال متفاوت یا توپير ی ماتيری؟